

***Sensus fidei* a jeho prínos k chápaniu vzťahov v Cirkvi**

The *sensus fidei* and its contribution to the understanding of relationships in the Church

JÁN KOTLARČÍK

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Katedra systematickej teológie

Abstract

Recent development in the understanding of the theological concept of the *sensus fidei* has contributed to a deeper insight into various aspects of the life of the Church. The Second Vatican Council affirmed that the *sensus fidei* is a supernatural gift bestowed upon the whole People of God, enabling all of the faithful to participate actively in the prophetic office of Christ. This article examines how the teaching on the *sensus fidei* has fostered a deeper understanding of the relationship between the laity and the hierarchy, especially by emphasising the active role of all the baptised faithful in preserving and promoting the faith. The article also reflects on the role of the *sensus fidei* in the relationship between the individual believer and the ecclesial community. It argues that faith cannot be lived in isolation but has to be practised in community, where the *sensus fidei* of the individual and the *sensus fidei* of the Church mutually enrich each other. The community as a whole is led by the Holy Spirit to form a common consent in faith, referred to as *consensus fidelium*, which helps to preserve the integrity of the apostolic Tradition while harmoniously integrating the various charisms and ministries of the Church.

Keywords: Ecclesiology, *Sensus fidei*, Hierarchy, Lay faithful, Community of the Church.

Úvod

V uplynulých storočiach sa v teológii venuje čoraz viac pozornosti určitému druhu intuitívneho poznania úzko spojeného s čnosťou viery, ktoré bolo v teológii pomenované ako *sensus fidei*, teda zmysel pre vieru. K záujmu o tento koncept prispela aj skutočnosť, že sa Druhý vatikánsky koncil rozhodol vo svojich dokumentoch *sensus fidei* spomenúť, a to na viacerých miestach. Najdôležitejším textom je však v tomto zmysle dvanásty bod dogmatickej konštitúcie o Cirkvi s názvom *Lumen gentium*. V tomto bode je *sensus fidei* koncilom charakterizovaný ako nadprirodzený dar Ducha Svätého patriaci celému spoločenstvu veriacich, ktorý každému z nich pomáha rozlišovať vo viere, poznanej pravdy sa pridŕžať a aplikovať ju v konkrétnych životných okolnostiach.¹

Koncil to síce explicitne nespomína, teológia však priniesla dôležité rozlíšenie, že teologický koncept *sensus fidei* sa vzťahuje na dvojakú realitu: na zmysel pre vieru individuálneho veriaceho a na zmysel pre vieru samotnej Cirkvi ako celku.² Prvý z týchto aspektov bol pomenovaný ako *sensus fidei fidelis* a ide o duchovný zmysel pre vieru darovaný každému z veriacich, ktorý im pomáha spontánne rozpoznávať pravú vieru a priľnúť k nej.³ Druhý aspekt je nazývaný *sensus fidei fidelium* alebo *sensus Ecclesiae* a označuje zmysel pre vieru Cirkvi, ktorá sa vďaka nemu neomylné pridŕža pravej viery.⁴

Chápanie týchto dvoch aspektov sa však vyvíjalo oddelene. Úsudok celej Cirkvi v otázkach viery bol už cirkevnými otcami považovaný za dôležité kritérium pri rozlišovaní ortodoxnej viery, pretože vnímali vážnosť pôsobenia Ducha Pravdy v rámci cirkevného spoločenstva. Určitý osobný, vnútorný zmysel veriaceho pre pravdivé rozlišovanie vo viere je síce načrtnutý už u Augustína, no pevnejšie základy tohto učenia položil až Tomáš Akvinský. Pomenovanie oboch týchto aspektov pojmom *sensus fidei* prichádza až v novoveku, čo sa však stáva dôležitým krokom, pretože sa začínajú vnímať viaceré súvislosti, ktoré spájajú tieto dve reality a vytvárajú medzi nimi neoddeliteľné puto.⁵

K zvýšenému záujmu o *sensus fidei* prispieva tiež to, že neostáva iba technickým teologickým konceptom, ale je zapájaný do praktického života Cirkvi.⁶ Túto skutočnosť bolo možné pozorovať aj počas synody o synodalite, jej dokumenty sa

¹ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, „Lumen gentium, dogmatická konštitúcia o Cirkvi,“ in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, č. 12.

² MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei v živote cirkve*, Praha: Krystal OP, 2015, č. 3.

³ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 49.

⁴ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 66.

⁵ K prezentácii dejinného vývoja teologického konceptu *sensus fidei* pozri publikáciu John J. BURKHARD, *The Sense of the Faith in History: Its Sources, Reception, and Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press Academic, 2022; prípadne v Slovenskom prostredí je tento vývoj stručne priblížený v publikácii Ján KOTLARČÍK, *Sensus fidei. História, súčasné chápanie a synodalita*, Košice: Liturgický inštitút, 2024.

⁶ BURKHARD, *Sense of the Faith in History*, 85.

o toto učenie mnohokrát opierali.⁷ Tento článok chce nadviazať na snahu o zapájanie učenia o *sensus fidei* do praktických tém a zameria sa na skúmanie jeho prínosu pre chápanie vzťahov v rámci spoločenstva Cirkvi. V prvej časti článok priblíži vývoj posledných storočí v chápaní vzťahu medzi cirkevnou hierarchiou a laikmi, kde zohralo dôležitú úlohu aj učenie o *sensus fidei*. Ďalej sa bude článok venovať úlohe *sensus fidei* vo vzťahu medzi individuálnym veriacim a komunitou Cirkvi. Článok sa pre obmedzený priestor zameria na tieto dva vzťahy, na záver však budú stručne načrtnuté ďalšie možnosti prínosu učenia o *sensus fidei* pre širokú škálu iných vzťahov, čo predstavuje príležitosť k ďalšiemu skúmaniu a k diskusii.

Úloha *sensus fidei* pri hlbšom spojení hierarchie a laikov

Vzájomný vzťah medzi laikmi a hierarchiou v Cirkvi sa stal jednou z dôležitých tém diskutovaných v teológii v priebehu posledných storočí. Teológovia si začínali uvedomovať potrebu prehĺbenia chápania tohto vzťahu, pretože to bolo od konca stredoveku poznačené delením na *ecclesia docens* a *ecclesia discens*, teda na „cirkev učiacu“ a „cirkev počúvajúcu“.⁸ V takomto delení stáli na jednej strane biskupi a kňazi s úlohou vyučovať vieru a na druhej strane laici, chápaní ako prijímatelia ich učenia. Takéto chápanie sa však začínalo ukazovať ako nedostatočné a nepresné, pretože v ňom bola iba „učiacia cirkev“ chápaná ako skutočne aktívny element v Cirkvi s úlohou vyučovať a viesť, úloha laikov bola redukovaná na pasívne prijímanie tohto učenia v poslušnosti.⁹

K postupnému prekonaniu takého striktného delenia prispelo najmä ocenenie aktívnej úlohy každého pokrsteného veriaceho v Cirkvi. Začalo sa poukazovať na to, že aj laici, či už ako rodičia, katechéti, teológovia alebo v rôznych iných povolaniach môžu svojím vlastným spôsobom prispievať nielen k odovzdávaniu viery, ale aj k prehľbovaniu jej chápania. V súvislosti s tým sa v teológii začal zdôrazňovať význam milosti krstu, pri ktorom dostáva každý veriaci účasť na troch úradoch (*tria munera*) Ježiša Krista. Nikto v Cirkvi potom nie je striktnie iba tým, čo „počúva“, pretože vďaka účasti na prorockom úrade Krista môže každý autenticky svedčiť a svojím spôsobom i učiť o viere.¹⁰

Historicky významnú rolu v tomto úsilí o poukázanie na aktívnu úlohu všetkých pokrstených veriacich zohral v devätnástom storočí britský teológ, konvertita

⁷ Bernhard BLANKENHORN, „The sensus fidei and Synodality: Theological Epistemology and the munus propheticum,“ *The Thomist: A Speculative Quarterly Review* 87, č. 2 (2023): 312–313. <https://doi.org/10.1353/tho.2023.0015>

⁸ Peter C. PHAN, „From Magisterium to Magisteria: Recent Theologies of the Learning and Teaching Functions of the Church,“ *Theological Studies* 80, č. 2 (2019): 407. <https://doi.org/10.1177/0040563919836244>

⁹ Wolfgang BEINERT, „Priestly People of God,“ *Irish Theological Quarterly* 85, č. 1 (2020): 9–10; PHAN, *From Magisterium to Magisteria*, 408. <https://doi.org/10.1177/0021140019889207>

¹⁰ Gerald O'COLLINS, „Laity as Teachers in the Ecclesia Docens,“ *Irish Theological Quarterly* 86, č. 3 (2021): 2. <https://doi.org/10.1177/00211400211017691>

z Anglikánskej cirkvi a neskorší kardinál John Henry Newman. Už jemu k prehĺbeniu chápania vzťahov medzi laikmi a hierarchiou poslúžilo aj učenie o *sensus fidei*. Jeho najdôležitejší článok napísaný k tejto téme má názov *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine* (*O konzultovaní veriacich v otázkach náuky*) a jeho cieľom je obhájiť myšlienku, že by biskupi mali konzultovať veriacich v otázkach týkajúcich sa viery, pretože *sensus fidei* patrí celej Cirkvi vrátane laikov, a preto by nemali byť vynechaní z procesu rozlišovania apoštolskej viery.¹¹ Pre podporenie svojho argumentu sa Newman odvoláva na rôzne historické situácie, v ktorých bola pravá viera uchovávaná a odovzdávaná oveľa viac laikmi ako hierarchiou. Jedným z takýchto období bolo podľa neho štvrté storočie, keď sa rozmohla heréza arianizmu. Newman toto obdobie opisuje slovami:

„V tom čase nesmierneho zmätku bola dogma o Božstve nášho Pána hlásaná, presadzovaná, obhajovaná a zachovávaná oveľa viac ‚cirkvou počúvajúcou‘ (*Ecclesia docta*) než ‚cirkvou učiacou‘ (*Ecclesia docens*); zatiaľ čo bol episkopát neverný svojmu poslaniu, laici boli verní svojmu krstu“.¹²

Z ďalších historických situácií spomínaných Newmanom uvedieme ešte tú najdôležitejšiu, ktorá bola pre neho zároveň významným podnetom k napísaniu samotného článku. Keď pápež Pius IX. v roku 1854 vyhlásil dogmu o nepoškvrnenom počatí Panny Márie, ešte predtým sa rozhodol obrátiť sa na všetkých biskupov sveta, aby ho informovali o zbožnosti veriacich v ich diecézach v súvislosti s touto pravdou viery. V oficiálnom texte dogmatického vyhlásenia sa sám pápež odvoláva na *sensus Ecclesiae*, teda na zmysel Cirkvi pre vieru, a tiež na spoločný súhlas (*conspiratio*) biskupov i laikov vo viere.¹³ V pápežovom texte zaujal Newmana tiež pojem „*conspiratio*“, čo je možné doslovne preložiť ako „spoločné dýchanie“. Týmto pojmom je podčiarknuté, že tak biskupi, ako aj laici sú dôležití pri budovaní jednoty vo viere, každý z nich má inú, osobitnú úlohu, ale fungovať môžu iba vo vzájomnej jednote, kde je ocenený prínos každého.¹²

Newman preto v tomto dogmatickom texte pápeža Pia IX. nachádza silný argument k tomu, aby vyzval biskupov k pravidelnejšej konzultácii veriacich, a to najmä v záležitostiach dotýkajúcich sa ich života.¹³ Neznamená to, že by sa biskupi mali podriaďovať názorom laikov, ich autoritu Newman nikde nespochybňuje. Ich *sensus fidei* je však dôležitým prameňom, skrze ktorý sa môže prejavovať apoštolská Tradícia, preto by malo byť prirodzené, aby bol tento prameň vzatý

¹¹ John Henry NEWMAN, *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine*, New York: Sheed & Ward, 1961, s. 63.

¹² NEWMAN, *On Consulting*, s. 75–76.

¹³ PIUS IX., *Ineffabilis Deus. Apoštolská konštitúcia zo dňa 8. 12. 1854* [online, cit. 9. 12. 2024].

do úvahy.¹⁴ Ani v štvrtom storočí poznačenom krízou arianizmu, ani v prípade tajomstva nepoškvrneného počatia Panny Márie to neboli laici, ktorí definovali a vyhlásili čo patrí k apoštolskej viere, ale v oboch prípadoch k tomu významným spôsobom prispeli jednoducho tým, že sa verne pridržali živej viery. Táto viera bola zverená celej Cirkvi a všetci pokrstení majú svoju osobitnú úlohu pri jej zachovávaní a odovzdávaní. Aj keď úloha rozlišovať, definovať a vyhlasovať jednotlivé články viery patrí jedine Magistériu, všetci veriaci môžu vydávať svedectvo o tejto viere a úloha žiadneho z nich nemôže byť braná bez rešpektu.¹⁵ V *sensus fidei* teda Newman nachádza pevný základ pre vyjadrenie, že všetci v spoločenstve Cirkvi – tak biskupi, ako aj laici –, majú vďaka daru *sensus fidei* významnú úlohu pri uchovávaní a odovzdávaní viery, a preto sa Newman snaží vyzvať k väčšej vzájomnosti v ich vzťahoch.¹⁶

Napriek tomu, že bol Newman vo svojej dobe kritizovaný za takéto myšlienky, na jeho snahu o zdôraznenie aktívnej úlohy všetkých veriacich v Cirkvi nadviazali i ďalší teológovia po ňom, čo sa neskôr odrazilo aj v ekleziológii prezentovanej Druhým vatikánskym koncilom. Na ňom sa biskupi sami rozhodli zmeniť pripravený koncept dokumentu o Cirkvi tak, že ešte pred kapitolu o hierarchickom zriadení Cirkvi pridali kapitolu o Božom ľude vo všeobecnosti, čím chceli zdôrazniť, že Cirkev je predovšetkým komunitou pokrstených veriacich, v ktorej „cirkev učiaca“ a „cirkev počúvajúca“ nie sú dvomi oddelenými realitami, ale vzájomne sa potrebujú, dopĺňajú a navzájom si slúžia.¹⁷

Pri vyjadrení aktívnej úlohy všetkých pokrstených v Cirkvi koncil používa učenie o všeobecnej účasti veriacich na *tria munera*: Kristovom kňazskom, prorockom a kráľovskom úrade. V tomto kontexte sa koncil opiera aj o *sensus fidei* ako o nadprirodzenom dare Ducha Svätého umožňujúcom celému Božiemu ľudu aktívnu účasť na prorockom úrade.¹⁸ Keďže *sensus fidei* patrí všetkým „od biskupov až po posledného veriaceho laika“, ¹⁹ potom môžu byť všetci aktívne zapojení do misie učiť a ohlasovať, pričom môže každý veriaci svojím spôsobom prispieť aj k prehĺbovaniu chápania viery a ku kreatívnemu hľadaniu nových spôsobov jej odovzdávania.²⁰ Yves Congar, jeden z významných teológov účastných na koncile, k tejto téme píše:

¹⁴ BURKHARD, *Sense of the Faith in History*, s. 101.

¹⁵ NEWMAN, *On Consulting*, s. 56.

¹⁶ Pavol HRABOVECKÝ, „John Henry Newman’s Understanding of the Sensus Fidelium and the Current Challenges of Synodality,“ *AUC Theologica* 12, č. 1 (2022): 33–34.
<https://doi.org/10.14712/23363398.2022.16>

¹⁷ NEWMAN, *On Consulting*, s. 63.

¹⁸ BURKHARD, *Sense of the Faith in History*, s. 95.

¹⁹ KOTLARČÍK, *Sensus fidei*, s. 56; BURKHARD, *The Sense of the Faith in History*, s. 235–236.

²⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 12 a 35.

„To isté pomazanie, ktoré robí ľuďi kresťanmi, ich robí aj prorokmi; všetci majú vnútri Božieho Ducha, a tak nie sú ako črieda hlúpych oviec, ktorej všetka múdrosť spočíva v pastierovi, ktorý ju pasie. Skôr je to tak, že sú všetci zjednotení so svojím Pastierom a skrze jeho Ducha sú obdarení múdrosťou a schopnosťou rozlišovať.“²¹

Všetci pokrstení sú v prvom rade súčasťou Božieho ľudu, a preto sú zjednotení pri počúvaní svojho Pána zjavujúceho seba samého v láske. Každého z nich Duch Svätý obdarúva zmyslom pre vieru založenom na intímnom spojení s Bohom. V tomto hlbokom spojení veriaci dostávajú účasť na Božej prirodzenosti, vďaka čomu sa ich zmýšľanie akoby prirodzene riadi podľa Božej pravdy.²² Úloha Magistéria pritom nie je popretá, pretože iba ono môže hovoriť v mene Cirkvi ako celku a s definitívnou platnosťou formulovať jednotlivé pravdy viery.²³ Avšak, ako to vyjadruje koncil, Magistérium „nie je nad Božím slovom, ale mu slúži, lebo učí iba to, čo bolo odovzdané“,²⁴ teda slúži pravde, ktorá mu nepatrí a ktorú ono samo nevytvorilo, ale musí ju rozlišovať s pozornosťou voči *sensus fidei* patriacom každému veriacemu.²⁵

Aj keď sú biskupi ako nositelia Magistéria v Cirkvi autentickými učiteľmi viery, vyžaduje si to, aby v prvom rade autenticky načúvali Božiemu ľudu a sami sa učili o viere. Tak môžeme hovoriť takisto o *magisterium discens*, Magistériu, ktoré načúva a učí sa.²⁶ Nemôže to však sklzánuť do toho, že sa niekdajšie delenie otočí do opačného extrému a biskupi budú chápaní iba ako pasívni „načúvajúci“ *sensus fidei* veriacich. Je však dôležité poukázať, že biskupi majú úlohu učiť o viere, ktorú si sami nevymysleli, ale ide o vieru celého Božieho ľudu.²⁷ Biskupi majú taktiež dar *sensus fidei* a s jeho pomocou majú zaisťovať vernosť celého spoločenstva Cirkvi tej pravde, ktorá bola zverená spoločenstvu ako celku.²⁸ Pastierska služba stráženia a odovzdávania viery zahŕňa tiež pastoračnú kreativitu, keď musia pastieri s pomocou ich vlastného daru *sensus fidei* nachádzať vhodné spôsoby vykonávania ich služby v nových situáciách a kontextoch.²⁹

²¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 12.

²² O'COLLINS, *Laity as Teachers*, s. 5. <https://doi.org/10.1177/00211400211017691>

²³ Yves M. J. CONGAR, *Lay People in the Church. A Study for a Theology of Laity*, London: Geoffrey Chapman, 1959, s. 260–261.

²⁴ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 54.

²⁵ Ormond RUSH, *The Eyes of Faith: The Sense of the Faithful and the Church's Reception of Revelation*, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2009, s. 283.

²⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, „Dei Verbum, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení,“ in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, č. 10.

²⁷ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 283.

²⁸ PHAN, *From Magisterium to Magisteria*, s. 407–408; RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 201. <https://doi.org/10.1177/0040563919836244>

²⁹ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 201.

Laikov ich zmysel pre vieru zase pobáda k poslušnému prijímaniu slov svojich pastierov, nie však kvôli určitej autoritatívnej nadradenosti, ale z toho dôvodu, že v ich slovách dokážu rozpoznávať slová samotného Pána.³⁰ Sami sa snažia s pomocou *sensus fidei* uplatňovať vieru v rozličných okolnostiach svojho života, a tak sa stávajú svedkami viery. Ormond Rush poznamenáva, že samotné odovzdávanie viery laikmi nie je ničím pasívnym, ale predpokladá z ich strany aktívny hermeneutický príspevok, teda aj oni musia byť schopní interpretovať evanjelium v ich vlastných kontextoch a aplikovať ho v konkrétnych životných situáciách. V tom im pomáha práve dar *sensus fidei*, ktorý Rush popisuje ako „oči viery“, pretože sa vďaka *sensus fidei* veriaci dokážu pozeráť na vlastnú skúsenosť vo svetle evanjelia a rozpoznávať Božiu prítomnosť vo svojom živote.³¹ Prežívanie každodenných situácií vo viere zároveň môže viesť k hlbšiemu porozumeniu náuky a k jej výstižnejšej formulácii. Tak môžu i laici prispievať k rozvoju náuky. Preto Cirkev potrebuje účinné nástroje ich konzultácie, čo je zdôrazňovaná téma synody o synodalite.³² Pápež František výstižne vyjadruje, že „*sensus fidei* bráni strohejšej separácii medzi *Ecclesia docens* a *Ecclesia discens*, pretože aj stádo má vlastný ‚čuch‘ nato, aby rozlíšilo nové cesty, ktoré Pán odhaľuje Cirkvi.“³³

Pastieri i laici sú takto spojení pri vydávaní spoločného svedectva o Božom slove. Práve vo vernosti Božiemu slovu, v zachovávaní, praktizovaní a vyznávaní odozdanej viery sa medzi nimi vytvára jedinečná zhoda, pre ktorú Druhý vatikánsky koncil opäť používa pojem „*conspiratio*“.³⁴ Presne v tomto pojme nachádza už Newman silné spojoivo a poznamenáva k tomu: „cirkev učiaca a cirkev počúvajúca sú takto zjednotené ako dvojediné svedectvo, vzájomne sa osvetľujú a nikdy sa od seba nemôžu oddeľovať.“[□]

Úloha *Sensus fidei* vo vzťahu jednotlivého veriaceho a spoločenstva Cirkvi

Univerzálna zhoda vo viere, pomenovaná či už ako „*conspiratio*“, alebo „*consensus*“, môže zároveň zohrávať úlohu aj vo vzťahu jednotlivého veriaceho s cirkevnou komunitou a ako taká úzko súvisí s pôsobením Ducha Svätého, ktorý veriacim udeľuje dar nadprirodzeného zmyslu pre vieru.³⁵ Už cirkevní otcovia si uvedomovali, že zhoda celej Cirkvi v jednej viere je znakom pôsobenia Ducha Pravdy strážiaceho Cirkev pred odklonením sa od pravdy. Samotný fakt zhody všetkých v tej istej viere bol pre nich zaujímavý, pretože prítomnosť omylu by

³⁰ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 76.

³¹ Christoph THEOBALD, „Sensus fidei fidelium. Enjeux d’avenir d’une notion classique,“ *Recherches de Science Religieuse* 104, č. 2 (2016): 214. <https://doi.org/10.3917/rsr.162.0207>

³² DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, , č. 12.

³³ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 255–256, 258.

³⁴ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 57–58.

³⁵ FRANTIŠEK, *Prihovor pápeža Františka pri 50. výročí zriadenia Synody biskupov (17. októbra 2015)* [online, cit. 5. 2.2025].

podľa ich slov viedla iba k rôznorodým problémom a nie k všeobecnej zhode. Preto sa všeobecná zhoda vo viere stala dôležitým kritériom pri rozlišovaní ortodoxie od heréz.³⁶

Takáto zhoda veriacich sa v teológii začala označovať ako „*consensus fidelium*“, čo je možné preložiť ako „myslenie spolu“, „spoločné zmýšľanie veriacich“. Práve prítomnosť rôznorodých heréz a omylov v dejinách Cirkvi poukazuje na dôležitosť života v spoločenstve. Fakt, že všetci veriaci majú zmysel pre vieru, ešte neznamená, že sa nemôžu pomýliť. Neomylnou môže byť iba Cirkev ako celok v živom vlastníení jej viery.³⁷ Ormond Rush charakterizuje *sensus fidei* aj ako *kritický* zmysel, pretože pri rozlišovaní toho, čo patrí a čo nepatrí k pravej viere, otvára veriaceho pre kritiku zo strany spoločenstva Cirkvi a jeho pastierov a na samotného veriaceho kladie výzvu k obráteniu.³⁸ Autentický *sensus fidei* preto neustále vedie jednotlivého veriaceho k tomu, aby svoj domov nachádzal v komunite veriacich a stáva sa zároveň zmyslom pre spolu-cítenie s Cirkvou.³⁹

Ako si všimol Pavol Hrabovecký, na Slovensku je u mnohých ľudí rozšírená forma akéhosi „terapeutického“ kresťanstva, kde je viera braná ako prostriedok k naplneniu rôznych požiadaviek a potrieb, pričom si každý žije svoju vlastnú verziu takého kresťanstva, aké mu vyhovuje, bez osobného zaangažovania sa v cirkevnej komunite, v izolácii od ostatných veriacich.⁴⁰ Rafael Luciani však práve na základe učenia o *sensus fidei* poznamenáva, že izolovaná individuálna viera neexistuje, pretože pre vieru je ekleziálny rozmer nevyhnutný. Samotný akt viery „je uskutočnený v Cirkvi a ako Cirkev, vo forme *sensus fidei Ecclesiae*“.⁴¹ Viera je viac ako iba individuálnym náboženským presvedčením, jej obsah si človek nemôže vytvoriť sám. Ide o nadčasovú a nadosobnú realitu, ktorá bola zverená Cirkvi a v rámci spoločenstva Cirkvi sa aj prijíma, praktizuje, zdieľa a odovzdáva ďalším.⁴² Preto skutočnosť, že každému veriacemu patrí určitý zmysel pre vieru, neznamená, že by vďaka nemu bol autonómny voči spoločenstvu Cirkvi. Práve naopak, *sensus fidei* individuálneho veriaceho musí byť neustále praktizovaný v rámci *sensus fidei* Cirkvi, teda v rámci živého spoločenstva veriacich, ktoré Duch Svätý vedie k vytváraniu *consensus fidelium*.⁴³

³⁶ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Dei Verbum*, č. 10.

³⁷ NEWMAN, *On Consulting*, s. 71.

³⁸ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Lumen gentium*, č. 12.

³⁹ KOTLARČÍK, *Sensus fidei*, s. 23–25.

⁴⁰ CONGAR, *Lay People in the Church*, s. 275.

⁴¹ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 240.

⁴² Anthony EKPO, „The Sensus Fidelium and the Threefold Office of Christ: A Reinterpretation of Lumen Gentium No. 12,“ *Theological Studies* 76, č. 2 (2015): 339. <https://doi.org/10.1177/0040563915574666>

⁴³ Pavol HRABOVECKÝ, „The Synod on Synodality in Slovakia in its Principles for Ecclesiology,“ in ECKHOLT, Margit (ed.), *Synodality in Europe: Theological Reflections on the Church on Synodal Paths in Europe*, Zürich: LIT, 2024, s. 152.

Sensus fidei jednotlivého veriaceho teda stále čerpá a je živý *sensus fidei* Cirkvi a podobne je tomu aj naopak.⁴⁴ Preto, ako bolo ukázané, veriacich ich zmysel pre vieru nabáda k tomu, aby s poslušnosťou prijímali učenie ich pastierov, pretože oni sú jednotiacim princípom spoločenstva a strážcami neporušenosti viery.⁴⁵ Zmysel pre vieru je tak zároveň zmyslom pre jednotu a pre spoločenstvo. Len spoločne ako jedna Cirkev môžu veriaci vytvoriť živú komunitu, v ktorej sa verí, praktizuje, odovzdáva a ohlasuje tá istá apoštolská viera.

Budovanie *consensus fidelium* v rámci Cirkvi nie je o vytváraní uniformnej či homogenizovanej skupiny. Koncil zdôrazňuje, že každý veriaci má vlastný zmysel pre vieru, preto je každý schopný priniesť svoj originálny príspevok do interakcie v rámci spoločenstva Cirkvi. Boží ľud ako celok sa potom pre budovanie jednoty musí snažiť vnímať rôznosť povolaní, darov a chariziem, pričom sa ich musí snažiť integrovať do organického celku, kde má každý svoje miesto.⁴⁶ Vzťahy medzi spoločenstvom Cirkvi a individuálnym veriacim sa tak vo svetle učenia o *sensus fidei* javia komplementárne: veriaci prijíma vieru od spoločenstva Cirkvi a iba v rámci neho ju môže praktizovať a zároveň vďaka daru nadprirodzeného *sensus fidei* dokáže byť prínosom pre spoločenstvo, ktoré sa musí snažiť integrovať rôznosť chariziem a služieb do budovania jednoty (*consensus*) vo viere.

Samotný *consensus fidelium* je komplexný fenomén a je s ním spojených ešte mnoho otvorených otázok, najmä čo sa týka rozlišovania jeho prítomnosti alebo neprítomnosti v rámci spoločenstva Cirkvi.⁴⁷ Najväčšie nedorozumenia sa týkajú zamieňania si prejavov takéhoto konsenzu s verejnou mienkou, čo je fenomén patriaci do oblasti sociológie. Jeho skúmanie môže byť nápomocné, ale každé rozlišovanie musí pamätať na to, že Cirkev nie je politickou organizáciou, ale je Božím ľudom, v ktorom môže niekedy zaznievať aj prorocký hlas väčšiny, neraz dokonca kritický voči väčšinovým názorom.⁴⁸ Pre budovanie konsenzu je preto potrebný vzájomný dialóg vo vnútri spoločenstva Cirkvi, pričom by nemalo ísť iba o prezentovanie názorov a hlasovanie, ale o skutočný dialóg zameraný na objavovanie a rozlišovanie pôsobenia Ducha Svätého.⁴⁹ O hľadanie takýchto foriem dialógu a o ich uvádzanie do praxe Cirkvi sa snaží cesta synodality. Tejto téme sa často venoval pápež František počas svojho pontifikátu a synodálnu Cirkev prezentoval najmä v súvislosti s načúvaním vo vzájomnom dialógu:

⁴⁴ Rafael LUCIANI, *Synodality: a New Way of Proceeding in the Church*, New York: Paulist Press, 2022, s. 90.

⁴⁵ Yves M. J. CONGAR, *Tradition and traditions: An Historical and a Theological Essay*, New York: The Macmillan Company, 1967, s. 314–315.

⁴⁶ LUCIANI, *Synodality*, s. 88–89.

⁴⁷ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 218.

⁴⁸ CONGAR, *Lay People in the Church*, s. 276.

⁴⁹ LUCIANI, *Synodality*, s. 88–89.

„Synodálna Cirkev je načúvajúca Cirkev, s vedomím, že načúvať je viac než „počuť“. Je to vzájomné načúvanie, pri ktorom sa každý môže niečo naučiť. Veriaci ľud, biskupský zbor, biskup Ríma – v načúvaní jeden druhému; a všetci v načúvaní Duchu Svätému, «Duchu pravdy» (Jn 14,17), kvôli pochopeniu toho, čo «hovorí cirkvám» (Zjv 2,7).“[□]

Ďalšie možnosti prínosu *sensus fidei* pre vzťahy v rámci spoločenstva Cirkvi

Článok sa zameria predovšetkým na prínos *sensus fidei* pre chápanie dvoch konkrétnych vzťahov v rámci spoločenstva Cirkvi, ostávajú však otvorené otázky o prínose tohto učenia pre rôzne iné kategórie vzťahov. Tieto otázky budú iba stručne načrtnuté a otvorené pre ďalšie teologické bádanie a diskusiu.

Vzájomné vzťahy medzi biskupmi boli jednou z dôležitých tém rozoberaných na Druhom vatikánskom koncile. *Lumen gentium* učí o kolegiálnosti biskupov, čím zdôrazňuje, že všetci biskupi sú navzájom spojení „zväzkom jednoty, lásky a pokoja“.⁵⁰ Aj pápež ako Petrov nástupca, rímsky biskup, je umiestnený doprostred tohto jediného biskupského kolégia ako jeho hlava.⁵¹ Kolégium biskupov je tak súčasne vyjadrením rozmanitosti i jednoty Cirkvi.⁵² Čo sa týka Magistéria biskupov, koncil formuluje náuku, že jednotliví biskupi síce nedisponujú výsadou neomylnosti, kolégium biskupov ako celok však môže za istých podmienok predkladať učenie ako neomylné. Dôležité je, že touto podmienkou je zhoda medzi biskupmi a jednota s pápežom.⁵³ Ide teda o dosiahnutie *consensus episcoporum*, ktorý je úzko spojený s *consensus ecclesiarum*, pretože biskupi sú úzko spojení so svojimi partikulárnymi cirkvami a reprezentujú ich.⁵⁴ V takomto učení celého kolégia biskupov v jednote s jeho hlavou sa teda odráža *consensus fidelium*, ktorý je už od staroveku chápaný ako dôležitý znak prítomnosti apoštolskej náuky. To si vyžaduje, aby biskupi navzájom komunikovali, spolupracovali a aby vedeli zároveň s pozornosťou načúvať autentickým prejavom *sensus fidei* v ich partikulárnych cirkvách.⁵⁵ Preto môže ďalší rozvoj učenia o *sensus fidei* prispieť aj k hlbšiemu pochopeniu vzťahov medzi biskupmi navzájom a k pochopeniu povahy *consensus episcoporum* zohrávajúcim dôležitú úlohu v Cirkvi, pretože je nevyhnutnou podmienkou neomylnosti učenia kolégia biskupov.

Ďalšou kategóriou vnútrocirkevných vzťahov, ktorých chápanie môže byť prehĺbené vďaka učeniu o *sensus fidei*, sú vzťahy medzi teológmi a teologicky

⁵⁰ FRANTIŠEK, *Príhovor pri 50. výročí zriadenia Synody biskupov*.

⁵¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 22.

⁵² Pavol HRABOVECKÝ, „Magistérium,“ in *Vydajte dôvod vašej nádeje. Vybrané témy z fundamentálnej teológie*, eds. Pavol Hrabovecký, Martin Maďar, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023, s. 180; DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 22.

⁵³ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 22.

⁵⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen gentium*, č. 25; HRABOVECKÝ, *Magistérium*, s. 194.

⁵⁵ RUSH, *The Eyes of Faith*, s. 283–284.

nevzdelanými veriacimi. Teológia by sa mala chápať nielen ako akademická disciplína, ale ako služba v Cirkvi, ktorá nemôže byť oddelená od jej života, ale musí dokázať reflektovať podmienky a kontexty, v ktorých veriaci žijú. Pápež František preto hovoril o fundamentálnej kontextuálnej teológii.⁵⁶ Teológovia skúmajú vieru, ktorá nie je niečím abstraktným, ale je žitá veriacimi v celej Cirkvi. Každý z týchto veriacich má zároveň dar *sensus fidei* a ten mu umožňuje spoznávať Boha intuitívne, na základne intímneho spojenia v láske. Takýmto druhom poznania môže neraz veriaci obohatiť i vzdelaných teológov. Teológia preto musí byť schopná vstupovať do školy *sensus fidei* a odhaľovať Božie slovo, živé a účinné v srdciach veriacich.⁵⁷ Teológovia môžu byť zase nápomocní pri rozlišovaní prejavov *sensus fidei* v Božom ľude, keďže tie môžu byť často zmiešané s ľudskými omylmi. Takisto môžu veriacim pomáhať spoznávať ich vieru a hlbšie porozumieť jej obsahu.⁵⁸ Vo svetle *sensus fidei* teda môže byť chápanie toho vzťahu ešte viac prehĺbené, čo opäť ostáva otvorenou otázkou pre ďalšiu diskusiu.

Medzinárodná teologická komisia v roku 2014 vydala dokument s názvom *Sensus fidei v živote Cirkvi*, čím významne prispela k rozvoju tohto učenia. Dokument sa pri prezentácii *sensus fidei* opiera najmä o učenie Tomáša Akvinského o čnostiach a *sensus fidei* prezentuje ako inštinkt spojený s čnosťou viery, intuitívne usmerňujúci jeho vlastníka v súlade s touto čnosťou k jej objektu, teda k poznaniu Boha.⁵⁹ Takéto hlboké spojenie *sensus fidei* s čnosťou viery zároveň otvára možnosť pre tvrdenie vyjadrené v dokumente, že určitá forma *sensus fidei* môže existovať aj u pokrstených kresťanov, ktorí nie sú v jednote s Katolíckou cirkvou.⁶⁰ Dokument tento výrok ďalej nekomentuje, uznáva však jeho dopad na ekumenické vzťahy. Ozveny Božieho slova je tak možné nachádzať taktiež v iných kresťanských spoločenstvách a skrze prehĺbenie ekumenických vzťahov je možné načúvať prejavom *sensus fidei* aj u nich. Peter C. Phan okrem toho otvára otázku o tom, či môže byť *sensus fidei* veriacich obohacovaný aj vďaka dialógu s neveriacimi a s vyznávačmi iných náboženstiev. Samozrejme, nie z toho dôvodu, že by aj oni mali *sensus fidei*, ale Phan sa pýta, či by mohol *dissensus infidelium* pomôcť prehĺbiť a vyjasniť niektoré aspekty *sensus fidei*.⁶¹ Takéto otázky si vyžadujú rozsiahlejšie teologické skúmanie, no poukazujú na potenciálne prínosy učenia o *sensus fidei* k prehĺbeniu chápania nielen vnútrocirkevných vzťahov, ale aj vzťahov ekumenických a medzináboženských.

⁵⁶ KOTLARČÍK, *Sensus fidei*, s. 64.

⁵⁷ FRANTIŠEK, *Ad theologiam promovendam. Lettera apostolica in forma di "motu proprio" del Sommo Pontefice*, Vatikán, 2023, č. 4 [online, cit. 27. 4.2025].

⁵⁸ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 81.

⁵⁹ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 83–84.

⁶⁰ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 49–59.

⁶¹ MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei*, č. 56.

Záver

Sensus fidei ako dar Ducha Svätého zohráva dôležitú úlohu vo vzťahoch medzi jednotlivými veriacimi, komunitou Cirkvi a jej hierarchiou. Tento zmysel pre vieru je zároveň zmyslom pre spoločenstvo a veriacich nabáda k vytváraniu jedného Božieho ľudu, v ktorom každý, od pápeža až po posledného veriaceho laika svojím vlastným spôsobom prispieva k uchovávaniu a odovzdávaniu viery. Vo svetle učenia o *sensus fidei* sa aj delenie na aktívnu „*ecclesia docens*“ a pasívnu „*ecclesia discens*“ ukázalo ako nedostatočné a nepresné, pretože *sensus fidei* umožňuje každému aktívnu účasť na Kristovom prorockom úrade. Pre budovanie spoločnej zhody vo viere je potrebná vzájomná interakcia medzi oboma stranami, pastiermi i laikmi, ktorú musí charakterizovať otvorenosť oboch strán pre počúvanie a dialóg. Výstižne je tento vzťah vyjadrený pojmom „*conspiratio*“ – spoločné dýchanie, čím je podčiarknutá vzájomnosť vo vzťahoch v rámci spoločenstva Cirkvi. Vieru nie je možné žiť v izolácii od ostatných veriacich, *sensus fidei* jednotlivého veriaceho je neoddeliteľne spätý so *sensus fidei* celej Cirkvi a orientuje ho na spoločné zmýšľanie s Cirkvou. Každého osobná skúsenosť prežívaná vo viere je ale dôležitým príspevkom pre celú komunitu, a preto aj jednota v Cirkvi nemôže byť uniformitou, ale harmonickou integráciou pestrosti chariziem a služieb.

BIBLIOGRAFIA

- BEINERT, Wolfgang, „Priestly People of God,“ *Irish Theological Quarterly* 85, č. 1 (2020): 3-15. <https://doi.org/10.1177/0021140019889207>
- BLANKENHORN, Bernhard, „The *sensus fidei* and Synodality: Theological Epistemology and the *munus propheticum*,“ *The Thomist: A Speculative Quarterly Review* 87, č. 2 (2023): 311-338. <https://doi.org/10.1353/tho.2023.0015>
- BURKHARD, John J., *The Sense of the Faith in History: Its Sources, Reception, and Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press Academic, 2022.
- CONGAR, Yves M. J., *Lay People in the Church. A Study for a Theology of Laity*, London: Geoffrey Chapman, 1959.
- CONGAR, Yves M. J., *Tradition and traditions: An Historical and a Theological Essay*, New York: The Macmillan Company, 1967.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil, „*Dei Verbum*, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení,“ in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil, „*Lumen gentium*, dogmatická konštitúcia o Cirkvi,“ in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008.

- EKPO, Anthony. „The Sensus Fidelium and the Threefold Office of Christ: A Re-interpretation of Lumen Gentium No. 12.“ *Theological Studies* 76, č. 2 (2015): 330-346. <https://doi.org/10.1177/0040563915574666>
- FRANTIŠEK, „Príhovor pápeža Františka pri 50. výročí zriadenia Synody biskupov (17. októbra 2015),“ https://www.archivioradiovaticana.va/storico/2015/10/20/príhovor_pápeža_františka_pri_50_výročí_zriadenia_synody_biskupov/sk-1180614 [cit. 5. 2.2025].
- FRANTIŠEK, *Ad theologiam promovendam. Lettera apostolica in forma di "motu proprio" del Sommo Pontefice*, Vatikán, 2023, https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20231101-motu-proprio-ad-theologiam-promovendam.html [cit. 27. 4.2025].
- HRABOVECKÝ, Pavol, „John Henry Newman's Understanding of the Sensus Fidelium and the Current Challenges of Synodality,“ *AUC Theologica* 12, č. 1 (2022): 29-40. <https://doi.org/10.14712/23363398.2022.16>
- HRABOVECKÝ, Pavol, „The Synod on Synodality in Slovakia in its Principles for Ecclesiogenesis,“ in ECKHOLT, Margit (ed.), *Synodality in Europe: Theological Reflections on the Church on Synodal Paths in Europe*, Zürich: LIT, 2024, s. 145-158.
- HRABOVECKÝ, Pavol, „Magistérium,“ in *Vydajte dôvod vašej nádeje. Vybrané témy z fundamentálnej teológie*, eds. Pavol Hrabovecký, Martin Maďar, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023, s. 167-213.
- KOTLARČÍK, Ján, *Sensus fidei. História, súčasné chápanie a synodalita*, Košice: Liturgický inštitút, 2024.
- LUCIANI, Rafael, *Synodality: a New Way of Proceeding in the Church*, New York: Paulist Press, 2022.
- MEDZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Sensus fidei v živote cirkve*, Praha: Krystal OP, 2015.
- NEWMAN, John Henry, *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine*, New York: Sheed & Ward, 1961.
- O'Collins, Gerald, „Laity as Teachers in the Ecclesia Docens,“ *Irish Theological Quarterly* 86, č. 3 (2021): 1-13. <https://doi.org/10.1177/00211400211017691>
- PHAN, Peter C. „From Magisterium to Magisteria: Recent Theologies of the Learning and Teaching Functions of the Church.“ *Theological Studies* 80, č. 2 (2019): 393-413. <https://doi.org/10.1177/0040563919836244>
- PHAN, Peter C. „Sensus Fidelium, Dissensus Infidelium, Consensus Omnium. An Interreligious Approach to Consensus in Doctrinal Theology.“ In *Learning from All the Faithful. A Contemporary Theology of the Sensus Fidei*, eds. Bradford E. Hinze, Peter C. Phan, Eugene: Pickwick Publications, s. 213-225.
- Pius IX, „Ineffabilis Deus. Apoštolská konštitúcia zo dňa 8. 12.1854,“ <https://www.vatican.va/content/pius-ix/it/documents/18541208-costituzione-apostolica-ineffabilis-deus.html> [cit. 9. 12.2024].

RUSH, Ormond, *The Eyes of Faith: The Sense of the Faithful and the Church's Reception of Revelation*, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2009.
THEOBALD, Christoph. „Sensus fidei fidelium. Enjeux d'avenir d'une notion classique.“ *Recherches de Science Religieuse* 104, č. 2 (2016): 207-236. <https://doi.org/10.3917/rsr.162.0207>

Mgr. Ján Kotlarčík

Katedra systematickej teológie
Teologická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hlavná 89
040 01 Košice
jan.kotlarcik840@edu.ku.sk